

PLA HIDROLOGIC NACIONAL

Luis Sols

El passat 22 de març, fou aprovat, per a la seva discussió a les Corts, el projecte del PHN. A part d'una relació de diferents obres hidràuliques, el seu nucli fonamental està constituït pel transvasament de l'Ebre a la costa mediterrània: a Catalunya, València, Múrcia i Almeria. Malgrat l'allau de crítiques que ha rebut el Pla, els seus defensors s'han limitat a dir que ja està tot demostrat en el text. De manera que l'opinió pública no ha pogut assistir a un debat en profunditat sobre els seus continguts.

Defensen el transvasament, els sectors vinculats a l'activitat agrícola, turística i industrial de la costa mediterrània, juntament amb dirigents de companyies constructores, elèctriques o d'aigües.

Els pagesos de les terres baixes de l'Aragó demanen nous regadius i són contraris als transvasaments. Creuen que l'Aragó té dret a l'aigua de l'Ebre, puix que la major part prové de precipitacions sobre el seu sòl. Algunes vegades, es tracta de grans propietaris que han adquirit moltes de les terres que es projecta de regar.

Un tercer sector és contrari, tant als transvasaments com als nous regadius i embassaments. Juntament amb els ecologistes, trobem aquí la major part de la comunitat científica i un sector cada vegada més ampli de l'opinió pública. Compten amb el suport massiu de les comarques catalanes de l'Ebre i amb l'encoratjament creixent de l'opinió pública catalana i aragonesa. Creiem que llurs arguments són prou seriosos com per a ser objecte d'un debat públic en profunditat, i moure a reflexió els parlamentaris que estan elaborant la llei.

---

1. Aspectes tècnics

A) El PHN centra tota la seva atenció a augmentar l'oferta d'aigua, quan, a la major part dels països avançats, ja fa temps que es dona prioritat a la gestió de la demanda, és a dir, a l'estalvi i a la reutilització de l'aigua. D'aquesta manera, el pla no valora les possibilitats d'estalvi d'aigua derivades de la modernització dels regadius. O bé destina recursos a canalitzacions, sense considerar els estalvis d'aigua que se'n podrien obtenir.

— Anualment es perden, a Espanya, 5000 Hm³ (cinc vegades el transvasament previst) que ja no es tornen a recuperar.

— A la Comunitat Valenciana, els tarongers es continuen regant per inundació, quan el regatge gota a gota resulta més rendible econòmicament. Però la inversió inicial resulta cara, i no hi ha ajudes suficients.

— La Sèquia Reial del Júcar transporta 538 Hm³ anuals. 336 Hm³ es perden en les canalitzacions, i d'altres

92 Hm³ són desaprofitats a causa de la ineficiència dels cultius. Només 110 Hm³ són finalment aprofitats per les plantes.

B) El PHN *menysprea la importància de les aigües subterrànies*, quan l'exploració dels aquífers ha demostrat molta més eficiència que les aigües superficials.

— Amb el 20% de l'aigua, rega el 30% de les terres i obté més del 50% de la producció de les terres de regadiu.

C) No inclou els efectes de l'*aplicació de preus reals de l'aigua*, exigits en la Directiva Marc de l'Aigua aprovada, l'estiu passat, per la Comissió Europea.

— En el projecte de transvasament de l'Ebre dels anys 70, s'estimava que les conques internes de Catalunya presentarien, el 1984, un dèficit de 1.400 Hm³. Només es va fer el minitransvasament de Tarragona (70 Hm³). Som ja al 2001, i la demanda d'aigua gairebé no ha augmentat. Això ha estat conseqüència de l'aplicació d'una política de preus reals al consum urbà i industrial.

D) El PHN *menysté el canvi climàtic*. Sosté que, en les últimes dècades, les pluges no han disminuït, prescindint dels clars descensos observats en els cabals de capçalera.

— Tanmateix, el transvasament Tajo-Segura preveia 1000 Hm³ d'aigua anuals, i només se'n transvasen 300 Hm³, perquè el Tajo no admet més sostraccions.

E) El pla va ser consultat a 82 *experts*. El govern va afirmar que la majoria d'ells hi eren favorables, però ara sentim a dir que els experts han contactat entre ells mateixos i han constatat que la major part dels informes van ser desfavorables. El poble té dret a conèixer aquests dictàmens.

2. Aspectes econòmics

A) El PHN estableix en 53 ptes. *el cost mitjà del m³ transvasat*. *El cost real serà de 100-150 ptes/m³*, de les quals l'Estat només en podrà recuperar una petita part*.

— No distingeix entre les diferents distàncies de transvasament, malgrat que, en algun lloc, estimi en 120 ptes/m³ el cost de fer arribar l'aigua fins a Almeria. El cost del transvasament del Roine, amb menys distància i menys dificultats orogràfiques, s'estima en 102-143 ptes/m³.

— No considera els costos de regulació (embassaments), previstos, d'altra banda, en el projecte.

— Aplica períodes d'amortització de 50 anys a construccions, com les estacions de bombament, on està establert que el termini d'amortització ha de ser de 15-25 anys. Prescindeix, també, del fet que tota gran obra pública sol encarir-se un 50% respecte del pressupost inicial.

— Pressuposta en 5 ptes/Kw el cost de bombejar l'aigua, i en 11,2 ptes/Kw el que s'obté pel fet de generar-se electricitat amb aquesta mateixa aigua. A tal fi, comptabilitza com a ingressos les subvencions públiques, la moratòria nuclear i l'IVA.

— Estableix en 5 ptes/m³ el cost de les "compensacions" als perjudicats, d'alguna manera, per les obres, quan els estudis sobre el tema hi solen preveure un encariment del 50%, o sigui, en aquest cas, unes 25 ptes/m³.

B) Desatén el *cost de l'opció alternativa*, calculant la dessalinització en 135 ptes/m³, quan actualment està a 75 ptes/m³, i oblidant altres alternatives, molt més barates, derivades de la modernització dels regadius i la reducció de llur consum.

C) El PHN calcula el cost per m³ *suposant que es demandarà tota l'aigua*. Tanmateix, si s'imposés el cost real de l'aigua, se'n demandaria molta menys, i el cost unitari per m³ transvasat seria molt més alt. És de témer que la majoria dels regadius previstos a la costa mediterrània no seran rendibles si es fa repercutir en

ells el seu cost real, tal com obliga la Directiva Marc de l'Aigua. El mateix passa amb el projecte dels nous regadius aragonesos, que resultarien ruinosos, si s'apliqués el cost real de l'aigua.

D) El PHN *beneficiarà els empresaris turístics del Llevant i els amos de regadius il·legals* (que han proliferat a Múrcia i Almeria). Molts d'ells vendran drets d'aigua, obtenint plusvàlues d'una aigua subvencionada pel pressupost públic.

E) La construcció d'*embassaments en paratges de gran bellesa* impedeix que, en aquestes zones, es desenvolupi un turisme relacionat amb la Natura, que actualment presenta unes extraordinàries expectatives de creixement.

3. Aspectes socials

A) Construir 110 embassaments i 10 recreixements implica una colossal *destrucció de patrimoni històric i cultural*. Això s'esdevé en un país que té, ja, més de 1000 grans embassaments i que disposa de la major regulació hidroàulica del món, tant pel que fa a la població com a la superfície (cosa que, del 1940 ençà, ha suposat la destrucció de més de 500 pobles).

— Només el recreixement de Yesa, negarà 15 km. del Camí de Santiago, una necròpolis de l'Edat de Ferro, viles romanes, ermites i esglésies, i un castell. Inundarà Sigüés i obligarà a abandonar Artieda i Mianos, en inundar-se llurs terres de cultiu. Suposarà el desallotjament de 400 persones i la inundació de 2.400 Hes de terra.

B) Els embassaments constitueixen descomunals barreres que *fragmenten el territori, imposant el seu despoblament* i la pèrdua de tota la diversitat cultural de la zona.

C) *Els beneficis socials del regadiu resulten molt escassos* i no compensen el dany que generen.

— Monegros I aconseguí assentar en terra seca 2.910 colons al preu d'obligar 1.360 persones a abandonar llurs valls pirinenques.

— En les 25.000 Hes que s'espera regar amb l'embassament d'Itoiz hi treballen ara poc més de cent pagesos. Com passa gairebé sempre, els beneficiaris en seran els gran propietaris que hauran comprat les terres de forma especulativa.

— A Biscarrués, per cada lloc de treball agrícola que es creï, es gastaran 180 milions de diners públics que no es recuperaran.

D) El simple anunci de la possibilitat de construcció d'una obra hidroàulica desencadena *processos especulatiu d'adquisició de terres i drets* i impulsa la instal·lació de molts més regadius o urbanitzacions de les que pot atendre el nou recurs.

— A Múrcia, la Conca del Segura té més dèficit ara que abans del transvasament Tajo-Segura, ja que s'han irrigat 87.000 Hes, en lloc de les 50.000 Hes previstes. Sovint són regadius il·legals, davant els quals l'administració es mostra absolutament passiva.

E) És molt important recordar que *caldrà subvencionar* (o protegir) l'agricultura resultant dels regadius. Es tracta de destinar una gran quantitat de diners públics a una activitat que només podrà subsistir amb més diners públics, o bé restringint les importacions, procedents, gairebé sempre, de països subdesenvolupats.

4. Aspectes ecològics

A) Segons la Directiva Marc de l'Aigua, la *conservació del bon estat dels rius* hauria de ser l'objectiu primordial de tot el pla de l'aigua. El PHN descarta aquesta base científica. En el cas de l'Ebre, no es garanteix ni el bon estat ecològic ni el manteniment del Delta.

B) Els 110 embassaments previstos afecten una gran quantitat de Llocs d'Interès Comunitari, establerts per a la *protecció d'espècies* vegetals i animals.

C) Els transvasaments i regadius requereixen grans embassaments de regulació que destrueixen l'*equilibri ecològic dels rius* i suposen barreres infranquejables per als peixos.

D) El PHN *no crea les "reserves ecològiques fluvials"* que protegirien els "bosc de ribera". En canvi, preveu nombroses canalitzacions de ciment, que poden arribar a costar més que la terra que protegeixen, i agreugen la intensitat de les inundacions aigua avall.

E) *Es desinteressa de la protecció de l'anomenat Domini Públic Hidràulic*, on ja s'han fet, i continuen fent-se, més de 30.000 construccions, incloent-hi vivendes, poliesportius i polígons industrials. La catàstrofe de Biescas fou una mostra del que va succeint intermitentment com a conseqüència de l'ocupació irregular d'aquest espai.

F) El pla, *amb prou feines es preocupa de protegir els aquífers*, amenaçats per la sobreexplotació, la salinització i la contaminació a causa de nitrats i pesticides.

G) A l'Ebre, se li atribueixen 5.200 Hm³ anuals d'excedent, i s'estima que, després d'atribuir-los diverses destinacions i malgrat la reducció de cabals derivada del canvi climàtic, hi ha marge per a transvasar els 1050 Hm³ previstos. Tanmateix, aquesta xifra sorgeix després d'haver fixat arbitràriament el cabal ecològic mínim en 100 m³/s (la quarta part del cabal mitjà actual) i d'haver *infravalorat clarament la reducció de cabals derivada del canvi climàtic*. Però, a més, el Delta ja està avui en procés de regressió, com a conseqüència dels innombrables pantans i regadius ja construïts (d'ençà de la construcció de Mequinensa, només rep un 1% dels sediments que li haurien d'arribar). Els ecologistes argüeixen que, qualsevol nova sostracció d'aigua, danyaria el que és –després del vedat de Doñana– el segon aiguamoll europeu, agreujaria el procés de salinització i suposaria una brusca pèrdua de rendiment de l'agricultura i la pesca.

H) *L'alternativa de la dessalinització* és discutida en medis ecologistes, puix agreuja l'efecte d'hivernacle (per la crema de combustibles fòssils). D'altres, argüeixen que la seva existència pot ser útil per a combatre els períodes aguts de sequera.

5. Nova Cultura de l'Aigua: de les "polítiques d'oferta" a la "gestió de la demanda"

El 1994, Daniel P. Beard, director del Bureau of Reclamation, la més important institució pública nord-americana en matèria de gestió hidràulica, deia així davant la Comissió Internacional de Grans Preses:

"Ens hem adonat massa tard que els costos de construcció i d'operativitat dels projectes de gran envergadura no es poden recuperar... Amb el temps, la nostra experiència pràctica ens ha donat una apreciació més clara sobre els impactes medi ambientals dels projectes de gran envergadura que desenvolupem. Vam ser lents a reconèixer aquests problemes, i encara estem aprenent com són d'agressius i la manera de corregir-los. Ens hem adonat, també, que existeixen diferents alternatives per a resoldre els problemes de l'ús de l'aigua que no impliquen necessàriament la construcció de grans preses. Les alternatives no estructurals són, sovint, menys costoses de dur a terme".

Als Estats Units, ja fa dècades que han renunciat a les grans obres hidràuliques. El PHN s'emmarca en les "polítiques d'oferta" pròpies del s. XIX, que consideraven l'aigua com un "factor productiu" que calia

promocionar sense límits a preus gairebé nuls, amb la qual cosa el creixement de la demanda era il·limitat, i l'aprofitament de l'aigua, molt poc eficient. Avui les coses han canviat, i l'aigua apareix més aviat com un "actiu ecosocial". Es valoren degudament els impactes socials i ambientals, i s'imposen criteris de rendibilitat i racionalitat, en les obres hidràuliques.

Neix, així, la Nova Cultura de l'Aigua, que centra la seva atenció en la "gestió de la demanda": a depurar-la i reutilitzar-la. Distingir entre diferents tipus d'aigua, atribuint-los preus diferents i destinant-los a usos específics. En nombrosos països europeus, es reguen parcs i camps de golf amb aigües depurades. El preu de l'aigua inclou tant els costos reals d'obtenció com els de depuració. I es busca un sistema de blocs en el preu de l'aigua, de manera que en garanteixi un mínim a un preu baix i penalitzi el consum excessiu. Es promou la millora de les canalitzacions i el suport públic a la urgent modernització dels regadius, substituint, on encara hi persisteixi i no hi sigui necessari, el regatge per inundació pel regatge gota a gota. La Nova Cultura de l'Aigua tendeix, a més a més, en el possible, a retornar els rius a llur estat natural, minimitzant-hi les agressions rebudes.

6. Conclusió

Les companyies constructores aspiren a les gegantesques contractes derivades dels 3,8 bilions de pessetes que s'han de repartir. El govern espera finançar-ne una part amb fons europeus, però sembla difícil que això sigui possible quan infringeix clarament tres directrius europees. Les companyies elèctriques són les directament beneficiades de les nombroses obres que, a més d'altres justificacions, tenen com a objectiu fonamental l'aprofitament hidroelèctric. Un cop obtinguda la concessió, les despeses són gairebé nul·les, i, a més, està subvencionada, pel fet de tractar-se d'una energia neta, que no contribueix a l'efecte d'hivernacle. Els empresaris turístics també en surten beneficiats, puix esperen obtenir, a un preu baix, un recurs que els permetrà dissenyar llurs projectes al marge d'una política d'estalvi d'aigua. Els especuladors i grans propietaris, que han comprat terra seca confiant que es converteixi en regadiu, donen un fort suport al transvasament. Tristament, caldrà concloure que, qualsevol projecte que, amb diners públics, enriqueix a uns arruïnant a d'altres, comptaria amb amplis suports, en aquest país.

És normal, llavors, que molts ciutadans es preguntin si el PHN ha estat fet per a afavorir els pagesos necessitats o més aviat els sectors poderosos, clients del partit en el poder. El govern hauria de considerar seriosament la conveniència d'introduir canvis substancials en la llei, durant la seva tramitació parlamentària, si no vol que el PHN s'acabi convertint en un bumerang electoral.

*Luis Sols (membre de Cristianisme i Justícia)
març 2001*